

Kunnskap og begeistring

Harald Høiback

Kunnskap og begeistring

En innføring i museenes historie,
hensikt og virkemåte

CAPPELEN DAMM AKADEMISK

© CAPPELEN DAMM AS, Oslo 2020

ISBN 978-82-02-68313-9

1. utgave, 1. versjon, 2020

E-boka tilsvare 1. utgave av papirboka, utgitt 2020

Elektronisk tilrettelegging: [Bøk Oslo AS](#)

Omslagsdesign: Gisle Vagstein – deTuria Design

Omslagsfoto: iStockphoto

Sats: [Bøk Oslo AS](#)

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med forlaget er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

www.cda.no

akademisk@cappelendamm.no

Cappelen Damm AS er sertifisert iht. FSC®, PEFC og Miljøfyrtårn.

Symbol for
bærekraftig skogbruk

Museer er bedre for dit velbefindende end motion.

Skrift på veggen i ARoS, Aarhus Kunstmuseum.

Innhold

Forord	11
Kapittel 1	
Innledning	15
Museumsparadokset	17
Museologi og museumskunnskap	19
Bokas plass i terrenget	23
Bokas innhold	25
DEL I	
MUSEUMSHISTORIE	27
Kapittel 2	
Hva er et museum?	29
Kvintessensen	30
De museale hensikter	33
De antikke museer	37
Førmoderne raritets- og kuriosakamre	41
«Raritetenes forvandling»	44
Moderne museum	47
The Ashmolean	48
British Museum	51
Louvre	56
Hva er et museum – oppsummert	57
Kapittel 3	
Museum som leksikon, kunst- og modellkammer	61
Ikke plass til alle dyrene i Noahs ark	62
Kategoriseringens kunst	65

De tre store	66
Museumsverdig	69
Museum som leksikon: natur, etnografi og fortid	70
Tingenes tale	73
Museum som inspirasjon: kunst og modellkamre	78
De museale kategorier – oppsummert	83

Kapittel 4

Museum som samfunnsaktør	87
Museer og dannelse av det store «vi»	88
Museum som monument eller instrument?	93
Pompidou-senteret	98
Byfornyning og Bilbao-effekten	100
Museer og dannelse av det lille «vi»	103
Folke- og friluftsmuseer	107
Museum som møteplass	113
Museum som kamparena	116
Museum som samfunnsaktør – oppsummert	118
Oppsummering del I	120

DEL II

MUSEUMSPRAKSIS	123
-----------------------------	-----

Kapittel 5

Museenes kapital – samling	125
De fire store	125
Samle	126
Hva er en museumssamling?	127
Hva skal det samles på?	128
Å knuse vaser	130
Samlingsplaner	133
Hvordan skal det samles?	136
Hvordan skal det ikke samles?	143
Kulturkriminalitet og innsamlingens etiske og juridiske grenser	146
<i>The Monuments Men</i>	150
Blue Shield	154
Samling – oppsummert	155

Kapittel 6

Museenes <i>raison d'être</i> – bevare	159
Hva vil det si å bevare?	160
Tingenes tilstand – Restaurering og konservering	161
Hvordan skal det bevares?	164
Registrering	164
Forebyggende konservering	167
Aktiv konservering	169
Den digitale framtiden, eller en ny mørketid?	170
Å rydde på museum	174
Hvordan avhende gjenstander?	178
Museet som minnested	180
Bevaring – oppsummert	181

Kapittel 7

Museal forskning og formidling	185
In museums we trust!	185
Forske	187
Hvorfor skal det forskes?	190
Hva skal det forskes på?	192
Hvem forsker på museum?	193
Hvite løgner og kunsten å fortrenge	195
Formidle	201
Hva skal formidles?	207
Indirekte læring og museumspedagogikk	208
Råd og tips til museumsformidlere	210
Digital formidling	213
Museal forskning og formidling – oppsummert	217

Kapittel 8

Museal styring	221
Museumshierarkiet	222
Museale styringsutfordringer	225
Konsolidering og finansering	227
Private penger og museer som forretning	229
Museer som hjørnestensbedrift	232
Et effektivt museum	234
Et hyggelig museum	235
Kuratering, prosjektstyring og utstillingsdesign	236

En god utstilling	241
Det store i det lille	245
Museal styring – oppsummert	246

Kapittel 9

Hva skjer på museum?	251
Besøksstudier	251
Hvem går på museum?	254
Oppdagere	255
Møtemakere	255
De aktive	255
Opplevelsessøkere	256
Profesjonelt og hobbybaserte interesserte	256
Rechargers	257
«Museing»	257
Museumsdialogen	258
(U)venneforeninger	260
Om å se sakte – kunsten å gå på museum	262
Museale forstyrrelser	265
Museumsbesøk – oppsummert	266

Kapittel 10

Museenes status og framtid	269
En vital anakronisme	269
Truende skyer i horisonten	274
Museumsbehovet	277
Museenes status – oppsummert	284
Oppsummering del II.....	287

Kapittel 11

Konklusjon	289
I et nøtteskall	292

Kilder og litteratur	294
-----------------------------------	-----

Stikkordregister	309
-------------------------------	-----

Forord

Arkitekten Gaute Brochmann var nok oppriktig da han skrev i Morgenbladet: «Jeg må ærlig innrømme at det ikke er ofte jeg morer meg på museum. Gamle ting kan være både vakre og interessante, men direkte gøy er det som regel ikke.»¹ Brochmann er neppe alene om sin oppfatning. Museer er ikke kjent for å være spesielt morsomme, men det er ingenting som hindrer dem i å være det. På museer kan man ta til tårene, men man kan også le høyt.

Museer har mange strenger å spille på, flere enn noen andre samfunnsinstitusjoner. I tillegg til å stimulere hodet og hjertet kan du også fylle magen, eller tømme lommeboka der. Du kan som regel kjøpe en vaffel eller et karbonadesmørbrød, og kanskje en bok eller en pyntegenstand til stua hjemme. Et museum er et mangfoldig sted. Om verden er vid, er museene videre.

Gitt at du finner museer nærmest overalt, og at alle nordmenn har et forhold til dem, enten det er godt, dårlig eller likegyldig, utgjør de et merkelig undersponert tema i norske bokhyller. Visst finner du bøker på norsk om museer, men ikke spesielt mange. De fleste av dem er også det vi noe uærbødig kan kalle silolitteratur. De er opptatt av et konkret og ofte smalt saksfelt. Men det er ikke så rart at det er slik. En bok som den du nå sitter med, er på mange måter en umulig bok å skrive. Museer favner for bredt og stikker for dypt til at man kan si noe vederheftig om dem i sin alminnelighet.

Nettopp fordi feltet er så enormt, er behovet for en slik innføringsbok som dette desto større. Til tross for utfordringene spenner denne boka opp et bredt lerret og vil, innenfor det antall sider som er stilt til rådighet, forsøke å fange museet i hele sin bredde og dybde. Boka er ment som et sted der man starter en reise og som en følgesvenn for dem som er i ferd med å sette kursen inn i den store og mangslungne museumsverdenen. Underveis på ferden til å bli et erfa-

¹ Gaute Brochmann, «Bak dronningens fasade» *Morgenbladet* nr. 38, 28. september–4. oktober, s. 28.

rent museums menneske vil man selvfølgelig oppleve at virkeligheten er langt mer komplisert og nyansert enn det man kan finne i en bok, men det er like fullt godt å ha noe å støtte seg på i starten. Denne boka er derfor en håndbok for nybegynnere og førstereisende, ikke et leksikon for de fullbefarne. Dette er boka jeg selv savnet da jeg begynte å arbeide ved et museum. En bok som beskriver de lange linjene, hovedprinsippene og de primære gjøremålene, ganske uavhengig av om det er et kunstmuseum, et naturhistorisk museum eller et bygdetun.

Bøker blir sjelden til om kun forfatteren er involvert, og derfor er det også her en rekke personer som fortjener en stor takk. Den største takken går til mine gode kolleger på Forsvarsmuseet, som har lært meg det meste jeg kan om museer og hverdagen der. Spesielt vil jeg framheve Erling Kjærnes, Jan Erik Raanes, Jeremy Hutchings, Terje H. Holm, Mads Berg og Per Egil «PEG» Grimstad. Dette er personer som kan langt mer om museum enn meg, og som har delt rundhåndet av sine kunnskaper, erfaringer og frustrasjoner. Det er også noe som heter at man skal være forsiktig med hva man ønsker seg, for man kan få det. Jeg mistenker at direktør Kjærnes har fått rikelig erfare at det også gjelder i ansettelsessaker. Å ha en skrivende akademiker i sitt brød har sine sider.

Takk også til generalsekretær Liv Ramskjær i Norges museumsforbund for gode litteraturtips, og til Ole Jakob Furset og Per Olav Torgnesskar i Kulturrådet, som en iskald januardag i Bodø slapp meg inn i varmen og redegjorde for hvordan Museums-Norge er skrudd sammen.

Museumsfolk i mindre eleverte posisjoner, som Mette Guderud, Einar Hellvik, Ingrid Maria Lutnæs, Bue Wigernes, Duncan Slarke og ikke minst min førsteleser og læremester Ragnhild D. Dannevig, fortjener også en stor takk for å ha delt av sin faglige begeistring og entusiasme. I en ikke alltid like travel museumshverdag byr det seg alltid muligheter til å se mørkt på det. Ikke alle faller for den fristelsen. Spesielt viste Ragnhild en forbilledlig vilje til å dele generøst av museale innsikter og gullkorn, og jeg håper at jeg har hatt evnen til å omsette dem til det beste for boka.

Jeg har også møtt mange andre på min vei som har vært med på å forme de oppfatningene jeg har om museer. Noen vil kanskje finne spor av sine egne tanker i denne boka. Dere er for mange til å bli *mentioned in despatches*, men en stor takk til dere alle.

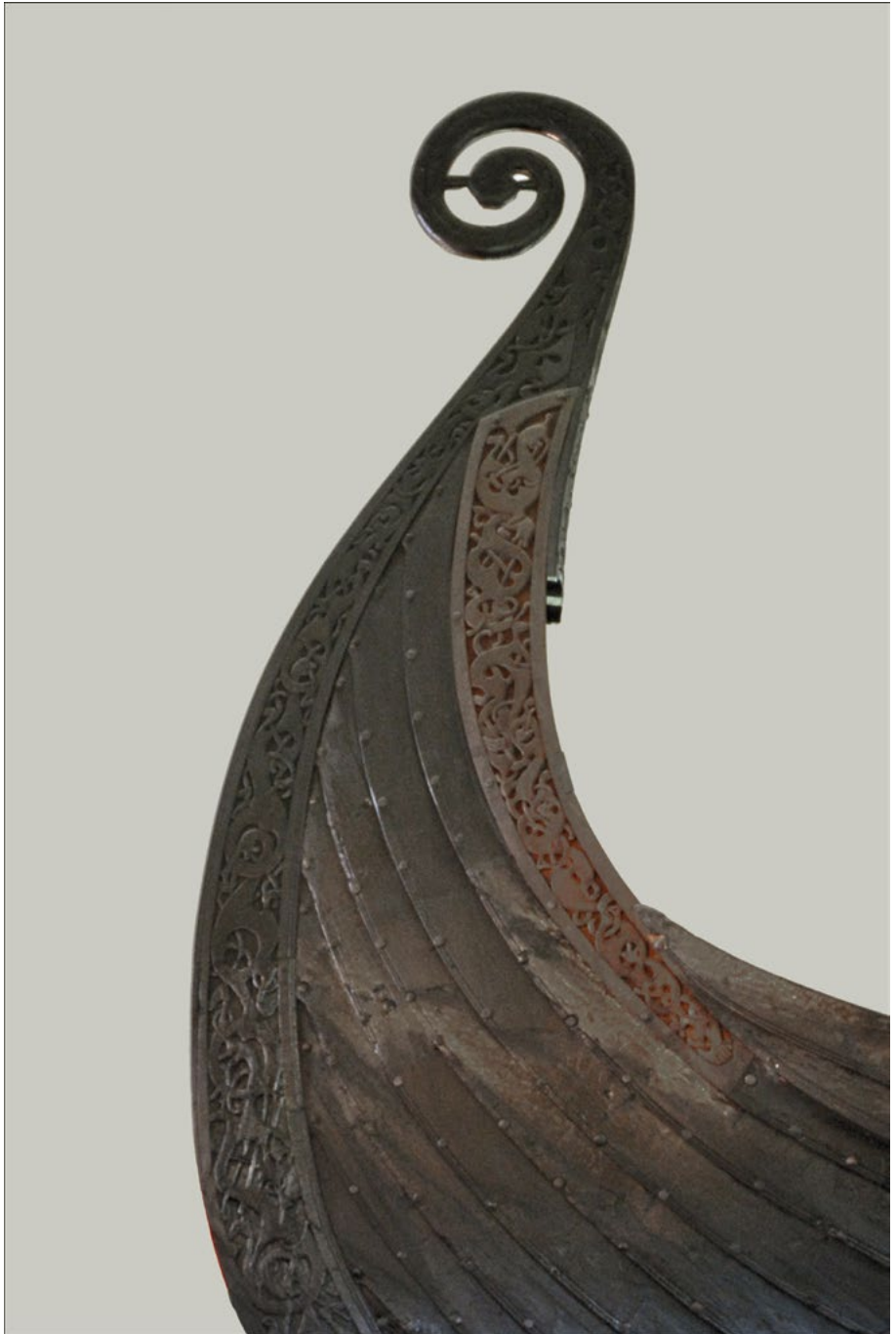
Uten Knut Vegard Bergem ved Cappelen Damm hadde det heller ikke denne gangen blitt noen bok fra min hånd. Det er lett å la seg lure av herr Bergems milde vesen og tone, men bak den myke framtoningen skjuler det seg en brutal

mann som ikke nøler med å ta livet av de mest forføreriske innfall en forfatter måtte komme med. Til dette siste fikk han også hjelp av en for meg ukjent forlagskonsulent. Stor takk går til vedkommende for iherdig lesing og for mange gode tips. En tilsvarende takk går til professor Anne Eriksen ved Universitetet i Oslo, som hadde mange gode innspill til deler av en tidligere versjon av dette manuset. En stor takk går også til Gro Irene Skjellanger som har hjulpet meg med det språklige. Alle feil og unøyaktigheter som likevel må ha sneket seg med, er selvfølgelig mitt ansvar alene. Natasja Harung fortjener også en stor takk for å ha tryllet manuset om til bok. Det er en spennende prosess for en forfatter, og i den fasen er det godt med en tålmodig og stødig hånd.

Jeg må også takke noen som ikke har hatt direkte innvirkning på denne bokas innhold eller tilblivelse. Heller ikke på et museum får man tid til å skrive bøker. Det er tid man må *ta*, i hard konkurranse med alt annet som burde og skulle vært gjort. Og om alle hadde gjort som meg, hadde mange av de store og små hjulene som holder et museum i gang, stoppet opp. Jeg har derfor vært helt avhengig av at andre har gjort jobben min, mens jeg har forsvunnet inn i museale grublerier. Spesielt vil jeg takke Grete Karlsen, Kåre Strømsholm og Ulf Erik Husebø for at de samvittighetsfullt, og ofte uoppfordret, har plukket opp alt som har falt av lasset mitt.

I bokas viktige sluttspurt fikk jeg også uventet hjelp fra våre naboer i sør. Forsvarsakademiet i Danmark spurte om jeg kunne tenke meg et forskningsopphold i København, noe jeg vanskelig kunne si nei til. Takk derfor også til Jens Ringsmose og Niels Bo Poulsen, og ikke minst til danske skattebetalere, for å ha gitt meg litt albuerom på slutten av en lang prosess. Og takk, selvfølgelig, til Trond Kotte og Knut Henry Thorvaldsen ved Forsvarets fellestjenester, som lot meg reise.

Tradisjonen tro ønsker jeg også å takke min nærmeste familie – Kate, Ole-Magnus og Jens-Sigurd. I likhet med alle bøkene jeg har skrevet tidligere, har også denne hatt innvirkning på familielivet. Men i motsetning til bøker om krig har temaet i denne boka også satt sitt synlige preg på våre ferier og utflukter. Spør du noen i familien, vil de si at de har tilbrakt mer enn nok tid på museer, gamle slott og herregårder opp gjennom årene. Spesielt den yngste har nok i perioder sett på sommerlige museumsbesøk som en mild form for barnemishandling. I denne boka får han endelig svaret på hvorfor. Ole-Magnus har også vært til stor hjelp i det konkrete arbeidet med boka når mine franskkunnskaper har kommet til kort. *Merci beaucoup!*

Museer er sivilisasjonens høyvannsmerke. Kilde: Wikimedia Commons.

KAPITTEL 1

Innledning

Ifølge kunsthistorikeren James Hamilton er museer sivilisasjonens høyvannsmerke.² Om du undres over hva slags land og samfunn du befinner deg i, og om hvilke verdier de setter høyest der, ta deg en tur på museum. Det betyr ikke at du bare finner vakre ting utstilt. Du kan også finne grufulle gjenstander og historier der, og de helt hverdagslige. Man finner det beste og det verste på museum, og alt imellom. Uansett, måten samlingene forvaltes og formidles på, sier mye både om dem som stiller ut, og om dem som kommer for å se.

Det er også mange museer å velge iblant. I de fleste store byer i verden finner du museer sentralt plassert i bybildet, og byer med ambisjoner har ikke bare ett skikkelig og iøynefallende museum, men mange. Paris alene har ca. 150 museer.³ Og det blir stadig flere museer i verden.

Om vi ser stort på det, og ikke er så strenge med definisjonene, dukket det i USA på 1970-tallet opp to nye museer i uka.⁴ Denne veksten gjorde at det i 2007 var ca. 16 000 museer bare i USA. Syv år senere, i 2014, var tallet steget til nærmere 35 000. Det betyr at det er flere aktive museer, bredt definert, i USA enn det er McDonalds-restauranter og Starbucks-kafeer til sammen.⁵ Noen av disse museene er bittesmå mikromuseer drevet av entusiaster og venneforening, mens andre er enorme og støttet av offentlige midler. Det totale antallet mennesker som besøker museer i USA i løpet av et år, overstiger det samlede besøkstallet på store sportsarrangement og i fornøylesparker.⁶

2 James Hamilton, *The British Museum, Storehouse of Civilisation* (London: Apollo Book, 2018), s. 13.

3 Nicholas Thomas, *The Return of Curiosity, What Museums Are Good for in the 21st Century* (London: Reaktion Books, 2016), s. 24.

4 Edward P. Alexander, Mary Alexander og Juilee Drecker, *Museums in motion – An Introduction to the History and Functions of Museums* 3rd ed. (Lanham: Rowman & Littlefield 2017), s. 1.

5 Ibid.

6 «Temples of delight» i *The Economist* 21. desember 2013.

I Vest-Europa har man sett den samme tendensen. Vittige tunger har antydnet at om veksten fortsetter, vil halvparten av alle briter i 2050 jobbe på museum. Ikke nok med det. De må også bruke lunsjpauser og helger til å besøke minst syv museer om dagen, om besøkstallene skal holde seg på ønsket nivå.⁷

Det er heller ikke bare i vår del av verden at museer er i vinden. I 1949 hadde for eksempel Kina ca. 200 museer. Femti år senere var tallet steget til mer enn 1300, og i 2012 passerte tallet 3500. Bare i det året alene åpnet 452 nye museer i Kina.⁸

Også i Norge er det mange museer å besøke. I 1975 fikk 179 norske museer statsstøtte. I 1995 passerte tallet 700 og nærmet seg som følge av statlige tilskuddsordninger 800, før det sank til 188 i 2006, og til 109 i 2016.⁹ Dette kan gi inntrykk av en bratt nedadgående kurve, men det er kun tilsynelatende. Museumsreformen på det tidlige 2000-tallet reduserte antallet administrative enheter gjennom å konsolidere museer i større klynger, men uten at noen av dem skulle legges ned. Det er generelt vanskelig å legge ned museer, og antallet kontaktflater mellom museum og publikum ble ikke nevneverdig redusert. Variasjonen er også stor. Noen av de norske museene er så små at de får plass i et skur, mens andre befinner seg i påkostede praktbygg. Om vi samler en liste over de dyreste byggverkene i Norge, vil vi finne mange museumsbygg der, hvorav flere er splitter nye.

Det er også mange som avlegger norske museer et besøk. I 2017 var det mer enn 11 millioner mennesker innenfor dørene.¹⁰ Norsk toppfotball, som får atskillig mer medieoppmerksomhet, hadde til sammenligning 1,6 millioner innenfor portene i 2017.¹¹

Samlet forteller tallene over om en enorm museal vekst. Men også innholdet i museene har endret seg. Som *The Economist* kanskje litt fornærmende skrev i 2013: «Museer pleide å representere noe gammelt, støvete og kjedelig og var

7 Patrick J. Boylan, «The Museum Profession» i Sharon Macdonald (red.) *A Companion to Museum Studies* (Oxford: Blackwell, 2011), s. 415.

8 Rhiannon Mason, Alistair Robinson og Emma Coffield, *Museum and Gallery Studies, The basics* (Abingdon: Rutledge, 2018), s. 153.

9 Brita Brenna, «Museums and museologies in Norway» *Nordisk Museologi*, nr. 1, 2018, s. 111. Vær oppmerksom på at også i Norge kan museer telles på ulike måter. Begrenser vi oss til frittstående museer, var det for eksempel ca. 350 på 1990-tallet og 62 i 2018. Se Johanne Landsverk «Fryktar halvering» i Forskerforum januar 2019, s. 11.

10 Kulturrådet, *Statistikk for museum 2017*, s. 8.

11 Kulturrådet, *Folk flest går på museum* (18.02.2019).

knappt relevant for det virkelige liv. Slike plasser finnes fremdeles, men de er langt færre, og de mest suksessrike har endret seg til det ugjenkjennelige.»¹²

Museumsparadokset

Veksten i antall museer og de store ressursene som pløyes inn i byggingen av dem, skjuler imidlertid noen vesentlige paradokser. Mens grensesprengende arkitektur og prangende symbolbygg vitner om en betydelig betalingsvilje, kan innsiden av byggene gi et annet inntrykk. Skal vi tro avisene, står omfattende deler av norske museumssamlinger i fare for å bli spist opp av mus og insekter.¹³ Deler av samlingene, som er museenes rygggrad, er i ferd med å smuldre opp.

Det er heller ikke bare journalister som har kommet til den konklusjonen. Basert på St.meld. nr. 49 (2008–2009) *Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying*, skriver Kulturrådet: «Det er et stort behov for bedre magasiner og utbygging av konserveringstjenester. Når det gjelder fysiske rammevilkår generelt, melder 95 prosent av museene om store behov for rehabilitering og nye bygninger.»¹⁴

Til tross for at museumssektoren disponerer noen av de flotteste byggverkene som er i nasjonens eie, er den samtidig underfinansiert.¹⁵ Museene klarer ikke å ta skikkelig vare på alt de har, og kan ikke samle inn så mye av samtidshistorien som de kunne ønske. De makter heller ikke å fornye utstillingene ofte nok til å fremme kritisk refleksjon og skapende innsikt i den grad som forventes av dem.

Ressursmangel er imidlertid et fenomen som er like gammelt som museumssektoren selv. Som Anne Eriksen skriver om etableringen av folkemuseer i norske bygder rundt forrige århundreskifte: «Det var nokså enkelt å skape forståelse for verdien av et lokalt museum, som regel langt vanskeligere å få gjennomslag for at slik virksomhet også krevde penger og andre ressurser.»¹⁶ «Slik virksomhet» har også økt betydelig i omfang og kompleksitet siden den tid.

Et moderne museum har normalt hatt fire kjerneoppgaver: samle, bevare, forske og formidle. Den internasjonale museumsorganisasjonen (ICOM) bruker derfor følgende definisjon:

12 «Temples of delight» i *The Economist* 21. desember 2013.

13 Anders Firing Lunde, «Møllspiste museer» i *Morgenbladet* nr. 19, 18.–24. mai 2018, s. 18.

14 <https://www.kulturradet.no/museumsutvikling/vis-artikkel/-/fakta-museum-stortingsmeldinger>

15 Lunde, «Møllspiste museer», s. 18.

16 Anne Eriksen, *Museum – En kulturhistorie* (Oslo: Pax, 2009), s. 93.

Et museum er en permanent institusjon, ikke basert på profitt, som skal tjene samfunnet og dets utvikling og være åpent for publikum; som samler inn, bevarer/konserverer, forsker i, formidler og stiller ut materielle og immaterielle vitnesbyrd om menneskene og deres omgivelser i studie-, utdannings- og underholdningsøyemed.¹⁷

Til tross for at mange museer sliter med å få nok midler til å løse sine tradisjonelle oppgaver på en tilfredsstillende måte, har sektoren de senere årene blitt pålagt langt flere forventninger og oppgaver enn tidligere. Som Lotte Sandberg skriver om Nasjonalmuseet, forventes det nå mye mer av museet enn at det samler, bevarer, forsker og formidler:

I dag er kravene til museet i endring. Museet inngår i turistnæring og byutvikling, det har i mange sammenhenger nedtonet sine prinsipper om faglighet og styres i sterkere grad etter modeller fra næringslivet. Museet er med andre ord blitt gissel for all verdens interesser, og slik kan man kanskje hevde at det er museene som holdes i fangenskap i dag, mer enn at de representerer kunstens fengsel – slik museumskritikken har hevdet siden grunnleggelsen av Louvre på 1790-tallet.¹⁸

Museene skal heller ikke bare etterligne næringslivet, de skal også fylle en aktiv rolle i samfunnet. Som vi finner i St.meld. nr. 49: «Gjennom faglig utvikling, nytenking og profesjonalisering, skal museene være oppdaterte og aktuelle i alle deler av sin virksomhet, være solide institusjoner og ha en aktiv samfunnsrolle.»¹⁹

Denne stortingsmeldingen var på mange måter en oppsummering av den store Museumsreformen i Norge tidlig på 2000-tallet. Meldingen la ikke skjul på hva reformen egentlig hadde handlet om: «Samtidig er det på sin plass å understreke at det primære målet med museumsreformen var å skape sterkere museumsfaglige institusjoner som kan gå aktivt inn i de mange utfordringene i museenes samfunnsrolle.»²⁰

Forventningene til museene har med andre ord stadig vokst, og i ulike retninger. Det er nesten ingen grenser for hvilke oppgaver de ulike reformene og museumspolitiske initiativene har lagt på museumssektorens skuldre de siste tiårene:

17 <http://norskicom.no/hva-er-icom/vedtekter/>

18 Lotte Sandberg, *Alle snakker om museet, Nasjonalmuseet for kunst – Fra visjon til virkelighet* (Pax Forlag, Oslo 2008), s. 10.

19 St.meld. nr. 49 (2008–2009), *Framtidas museum, Forvaltning, forskning, formidling, fornying*, Tilråding fra Kultur- og kirkedepartementet av 21. august 2009, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Stoltenberg II), s. 13.

20 Ibid., s. 11.

Det samlede resultatet av denne kombinerte utviklingen er at få, kanskje ingen andre institusjoner, preges av den samme kombinasjonen av lokalt, regionalt og nasjonalt ansvar, av innadrettet og utadrettet virksomhet, av høye faglige ambisjoner og ønsker om et bredt publikum, av forventninger til en konsekvent og samkjørt sammenheng mellom å samle inn, ta vare på, utvikle ny kunnskap, formidle, lære, underholde, diskutere og delta, både analogt og digitalt, både på sine egne og på andres arenaer. Museene skal også fungere lokalt, ta vare på et frivillig engasjement, de skal samarbeide i faglige nettverk og være nasjonale ekspertmiljøer på sine egne felt. Gjennom sine grunnfunksjoner samling/bevaring, forskning og formidling er museene arkiver, universiteter, skoler, turistattraksjoner, og kanskje også torg, eller agoraer – torg som møteplass, arena for diskusjon, spasing, kaffedrikking, sosialisering, folkekikking osv.²¹

Om man i tillegg legger til grunn at museene også skal bidra til å nå FNs 17 bærekraftsmål, er det åpenbart at de står overfor enorme oppgaver.²²

Museumsdrift er altså en mangefasettert virksomhet. Den har dype røtter i historien, på mer enn én måte, men den skal også engasjere nåtiden og peke inn i framtiden. Ofte ligger museene på de flotteste tomtene i byen, men bemanning og driftsbudsjett står ikke alltid i stil med arkitektur og plassering. Samtidig som pengesekken kan føles slunken og verktøykassa temmelig tom, vokser forventningene og kravene som stilles. Museer er åpenbart et studium verdt.

Museologi og museumskunnskap

Dette er en innføringsbok om museer, hvor hensikten er å belyse museenes historie og DNA, deres karakter og samfunnsrolle, og deres funksjonsmåte og arbeidsoppgaver. Boka vil også beskrive de viktigste utfordringene dagens museer står overfor, og, ikke minst, de betydelige museale mulighetene vår tid gir. Med god styring, fornuftig finansiering og litt flaks vil museenes gullalder ligge foran oss, ikke bak oss.

Boka dreier seg imidlertid ikke kun om museer, men om museumskunnskap og om det fagfolk kaller *museologi*. Man skal imidlertid ikke ha lest mye

21 Ole Marius Hylland «Museenes samfunnsrolle – et kritisk perspektiv. Om komplekse institusjoner og institusjonell lasteevne» i *Norsk Museumstidsskrift* årgang 3, nr. 2-2017, s. 90

22 <https://www.fn.no/Om-FN/FNs-baerekraftsmaal>. Se også Signy Norendal, «Korleis kan musea redde verda?» i *Museumsnytt* 4/2019.

museumslitteratur før man oppdager at sentrale begreper brukes litt forskjellig.²³ I denne boka må jeg derfor ta noen valg. Her legger jeg til grunn at museums-kunnskap, enkelt sagt, handler om museumsvirksomhetens synlige sider. Hvor kommer museene fra? Når oppsto de, hva gjør de, og hvordan finansieres de?

Museologi – på sin side – handler om det vi ikke kan se, og kan i sin enkleste form defineres som «den teoretiske, filosofiske bakgrunn for museumsarbeidet».²⁴ Museologi er studiet av museale praksiser, og den ser på museenes «institusjonelle vilkår, verdigrunnlag og ideologiske betydning, samt dets samfunnsrolle».²⁵ På mange måter står museologi derfor i et tilsvarende forhold til museene som pedagogikk står til skolene.²⁶ Mens museumskunnskap handler om hva museum *er*, handler museologi mer om hva museer forsøker å oppnå. Museologi har heller ikke bare museer og arbeidet der som tema, men også seg selv. Sentralt i faget står «kunnskap om den museale kunnskapen selv».²⁷

I tillegg til å forske på museer, og på seg selv, har museologi gjerne et systemkritisk element i seg. Faget setter spørsmålstegn ved hvilke interesser som egentlig er tjent med den aktiviteten som foregår rundt, i og om museer. Museologi forventes å ha «eit vitskapleg og kritisk perspektiv på museumsfenomenet – på alt frå korleis kultur- og naturarven blir konstruert ved urvalsprosessane – *musealisering* –, til kva bodskap og ideologi ein lar samlingane formidle».²⁸

Museologi forsker altså på alt det «usynlige» i og rundt museer, og fanger inn i seg begreper som museumsstudier, museumsvitenskap og museumsforskning. Museologi svarer på spørsmålet om hvorfor, og svaret vil ha både kunnskapsmessige og holdningsmessige aspekter.

På lik linje med museumskunnskapen er museologi ingen streng disiplin, men «et forskningsfelt i skjæringspunktet mellom forskjellige disipliner og profesjoner. Tverrfaglighet er en del av selve essensen og opprinnelsen til museologi».²⁹ Museologi og museumskunnskap støtter seg tungt på humaniora,

23 Se mer om dette i for eksempel Brita Brenna, «Hva gjør museologi?» i *Debatt om museologi og museumsforskning Nordisk museologi* 2009.

24 John Aage Gjestrum, «Eit museologisk perspektiv» i *Nordisk Museologi*, 1–2, 2001, s. 54.

25 Marit Anne Hauan og Anita Maurstad, *Museologi på norsk: Universitetsmuseenes gjøren* (Trondheim: Akademika forlag, 2012), s. 20.

26 Geir Vestheim, *Museum i eit tidsskifte*, (Oslo: Det Norske Samlaget, 1994), s. 42. Se også Friedrich Waidacher, «Museologiens plass i vitenskapenes system» i *Nordisk museologi* no. 1 1996, for meir om museologi som vitenskap. <https://www.journals.uio.no/index.php/museolog/article/view/3712/3169>.

27 Hauan og Maurstad, *Museologi på norsk: Universitetsmuseenes gjøren*, s. 20.

28 Gjestrum «Eit museologisk perspektiv», s. 54.

29 Marzia Varutti, «Musings on museology», *Nordisk Museologi*, nr. 1, 2018, s. 147.